

К. В. Бережна

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ «ЄВРОПЕЙСЬКОГО УПРАВЛІННЯ»

У даній роботі автором здійснено аналіз нової системи управління в рамках міжнародної організації нового типу – наднаціональної організації Європейський Союз, що її запроваджує Лісабонська договір. Дослідження положень нової установчої угоди має не лише пізнавальне, теоретичне, але й велике практичне значення в світлі можливого приєднання України до Європейського Союзу. Ключові слова: інститути ЄС, європейське управління, установчі угоди, система права.

В данной работе проведен анализ новой системы управления в рамках международной организации нового типа – наднациональной организации Европейский Союз, которую вводит Лиссабонский договор. Анализ положений нового учредительного договора имеет не только познавательное, теоретическое, но и большое практическое значения в свете возможного присоединения Украины к Европейскому Союзу. Ключевые слова: институты ЕС, европейское управление, учредительные соглашения, система права.

In the given work the analysis of a new governing system is conducted, which enters Treaty of Lisbon within the framework of international organization of a new type – supranational organization the European Union. The analysis of positions of the new constituent treaty has not only theoretical, but also big practical significance in light of possible incoming of Ukraine to the European Union. Keywords: institutes of ЕС, European management, constituent agreements, the system is right.

Приєднання України до Європейського Союзу (далі – ЄС) є незмінним пріоритетом зовнішньої політики України з моменту проголошення незалежності. Держави – члени Союзу за більш ніж п'ятдесятирічну історію існування інтеграційного об'єднання створили унікальний правопорядок, що характеризує Європейський Союз як новий тип міжнародної організації – наднаціональну організацію. Уже в 60-ті рр. Суд Європейських співтовариств проголосив Європейське економічне співтовариство «новим правопорядком міжнародного права, на користь якого держави-члени обмежили власні суверенні права, хоча й в нечисленних сферах» [3, с.17].

Однією з умов приєднання до ЄС є адаптація законодавства країни-кандидата до стандартів права Союзу. Зважаючи на цей факт, аналіз європейського права та, зокрема, положень установчих договорів має не лише пізнавальне, теоретичне, але й велике практичне значення. У даній

роботі буде досліджено положення нової установчої угоди ЄС – Лісабонського договору, який докорінно реформує існуючу нині систему європейського права. Лісабонський договір, відомий також як Договір про реформу (офіційна назва – «Лісабонський договір про внесення змін у Договір про Європейський Союз і Договір про заснування Європейського Співтовариства, англ. – Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community) - міжнародний договір, підписаний на саміті ЄС 13 грудня 2007 р. [4, с. 306]. Договір покликаний внести зміни в діючі установчі угоди з метою реформування системи управління ЄС. Лісабонський договір набув чинності 1 січня 2009 р. після його затвердження 27 країнами – членами Євросоюзу.

На даний момент система джерел права ЄС є достатньо складною за структурою. Крім того, незважаючи на багаторічну діяльність Суду ЄС із тлумачення, існують численні проблеми із застосуванням положень актів Союзу в країнах-членах. Насамперед, це стосується так званого первинного права – конституційної основи, фундаментальної бази діяльності ЄС. Які ж угоди є установчими? Це Паризький договір 1951 р., два Римських договори 1957 р., договір про злиття 1965 р., усі угоди про приєднання до ЄС нових країн-членів, Договір про Європейський Союз 1992 р., а також Амстердамська та Ніщцька угоди 1997 та 2001 р. відповідно. Установчі договори встановлюють мету, принципи й завдання Європейського Союзу, сферу його ведення, порядок формування та функціонування інститутів, умови здійснення членства.

Лісабонський договір покликаний замінити собою всю вказану вище систему нормативних актів. У випадку набуття ним чинності систему «первинного» права становитимуть: Договір про Європейський Союз - на основі положень Договору 1992 р. (далі - Договір про ЄС) та Договір про функціонування Європейського Союзу – в його основі лежатиме текст однієї з Римських договорів 1957 р., а саме Договору про європейське економічне співтовариство (далі Римський договір). На відміну від нині діючих актів, які мають однакову вищу юридичну силу в системі джерел європейського права, між цими двома договорами буде встановлен певну ієрархію: Договір про Європейський Союз матиме вищу юридичну силу по відношенню до Договору про функціонування Європейського Союзу.

Певний інтерес становлять окремі положення договору, які можна віднести до новел європейського правопорядку. Так, зокрема, змінюється

інституційна система ЄС. Замість існуючих нині п'яти органів управління справами Союзу запроваджується вісім інститутів: Європейський парламент, Рада ЄС, Європейська комісія, Суд, Суд Аудиторів, Високий представник із зовнішньої політики і політики безпеки, Європейський центральний банк, Європейська рада. Три останні на даний момент не відносяться до інституційної системи Союзу. Європейський центральний банк та Європейська рада є органами, тобто не мають суверенних власних повноважень, наданим їм державами-членами, а Високий представник є Генеральним секретарем Ради ЄС. До речі, Договір про запровадження Конституції для Європи, ратифікація якого провалилася в 2005 р., вводив пост Високого представника, втім, він іменувався Міністром закордонних справ Європейського Союзу. Це стало одним із проблемних моментів при затвердженні договору, оскільки євроскептики вбачали в такій назві та в повноваженнях Міністра намагання перетворити ЄС у федеративну державу. За Лісабонським договором Європейський Союз набуває правосуб'єктності (ст. 32 Договору про ЄС) [4, с. 309]. Це означає, що ЄС може укладати міжнародні договори у всіх сферах його компетенції в чотирьох випадках:

- якщо це передбачено основними договорами ЄС;
- якщо того вимагає досягнення цілей, зазначених у договорах;
- якщо того вимагає юридично обов'язковий документ ЄС;
- якщо даний договір може «вплинути на загальні правила ЄС або змінити їх» (ст. 188L Римського договору).

У свою чергу, держави-члени мають право укладати будь-який міжнародний договір за умови, що він не суперечить угодам, підписаним ЄС або не ставиться до зони компетенції Союзу. Договором закріплена така процедура за висновком міжнародної угоди від імені ЄС: Рада ЄС дає згоду на проведення переговорів після одержання на те відповідних рекомендацій Європейської комісії й Високого представника із зовнішньої політики і політики безпеки, він також призначає главу делегації або представника від ЄС й ухвалює рішення щодо підписання договору. Європейський парламент має дорадчу роль, за винятком положень договору, до яких застосовані юридичні процедури, і угод про приєднання до Європейської конвенції із захисту прав людини та основних свобод.

Надання правосуб'єктності Європейському Союзу є дуже важливим не лише для самого інтеграційного об'єднання, але й для світової спільноти в цілому. Віднині ЄС стане повноправним суб'єктом міжнародного публічного

права та набуде повноважень підписувати міжнародні угоди. До цього часу лише європейські співтовариства мали міжнародну правосуб'єктність, що, зважаючи на обмежену їх компетенцію, звужувало коло питань, по яких ЄС міг здійснювати міжнародне співробітництво.

Відповідно до положень Лісабонського договору Парламент одержує більшу повноту влади, оскільки його вага як законодавчого органа прирівнюється до ваги Ради ЄС. Він також набуває рівного статусу із Радою відносно питань бюджету Союзу, тому що диференціація на «обов'язкові» і «необов'язкові» видатки не проводитиметься. Європарламенту доручено обрання голови Комісії (тоді як зараз він лише схвалює кандидатуру, висунуту урядами країн-членів). Крім того, з 2009 р. вводиться нова система розподілу місць у Парламенті. Число членів обмежується 750 + 1 (голова Парламенту); місця розподіляються за принципом «пропорційності, що знижується»: мінімум 6 представників від держави, максимум - 96. Однак ця система розподілу місць набуде чинності лише в 2014 р., тому що до цього часу передбачено перехідний період (ст. 9 Договору про ЄС).

Парламент, який зпочатку свого існування був лише консультативним органом та не мав практично ніяких законодавчих повноважень, за новим договором суттєво розширює власну законодавчу компетенцію та отримує право затвердження нормативних актів ЄС. Лісабонський договір вводить законодавчу процедуру, яка притаманна державі, але не міжнародній організації, якою є Європейський Союз. Це дає можливість стверджувати, що прихильникам «федералістської» концепції розвитку Євросоюзу вдалося досягти ще однієї важливої перемоги.

Комісія, яка діятиме протягом 2009 по 2014 рр., буде складатися з одного представника від кожної держави-члена, у тому числі й Високого представника із зовнішньої політики і політики безпеки. Але з листопада 2014 р. Комісія буде складатися із числа представників, що відповідає 2/3 кількості країн-членів ЄС, «у випадку, якщо Європейська Рада одногосно не прийме іншого рішення». Таким чином, за звичайних умов Комісія буде складатися з 18 представників (або 19: залежно від того, у яку сторону округляються десяті частки) від 27 країн [2, с. 18]. Члени Комісії будуть обиратися на основі системи рівної ротації між державами-членами. Голова Комісії обиратиметься більшістю голосів у Парламенті за пропозицією від Європейської Ради. Після цього Рада ЄС за пропозицією обраного голови схвалює список країн-членів Комісії. Безпосередньо члени Комісії

призначаються шляхом голосування за принципом кваліфікованої більшості в Європейській Раді (ст. 9d Договору про ЄС). Згідно з положеннями Лісабонського договору Суд ЄС складатиметься з Європейського суду, Суду першої інстанції й спеціалізованих судів. Від кожної держави в ньому буде представлений один суддя; у ньому також будуть діяти 11 генеральних адвокатів (на даний момент — вісім). Судді й адвокати обираються із числа видатних особистостей і призначаються за загальної згоди урядів країн-членів на шість років після консультацій зі спеціальним комітетом (ст. 9f Договору про ЄС) [1, с. 114].

Договір про реформу ЄС чітко розділяє компетенції, що відносяться до ведення Союзу та національних урядів. ЄС діє в рамках компетенції, передбаченої договором і цілями, що він ставить для нього. У питаннях, які не відносяться до «виняткової компетенції» ЄС, «Союз буде брати участь тільки тоді й у тій мірі, якщо мета не може бути належним чином досягнута кожною державою самостійно на федеральному або місцевому рівні, але можуть бути досягнуті в рамках усього Союзу, беручи до уваги масштаби й наслідки передбачуваних дій». ЄС має виняткову компетенцію в питаннях «визначення й проведення загальної зовнішньої політики й політики безпеки», визначення дій для «підтримки, координації або доповнення дій, що вживаються державами-членами, але без обмеження їх компетенції у цих галузях» (ст. 2 Римського договору). Питання функціонування митного союзу, внутрішнього ринку; монетарної політики держав-членів, офіційною валютою яких є євро; загальної комерційної політики та укладання міжнародних договорів у ряді випадків також ставляться до ведення Союзу. До сфер спільної компетенції Договір відносить функціонування внутрішнього ринку, соціальну політику, економічну й територіальну політику, сільське господарство й рибальство, проблеми навколишнього середовища, захисту споживачів, транспорту, енергетики, простору свободи, безпеки та правопорядку, загальні проблеми здоров'я населення, дослідження, технологічний розвиток, космічний простір, розвиток співробітництва й гуманітарної допомоги, координацію питань зайнятості й соціальної політики в країнах-членах. У наступних галузях Союз буде надавати підтримку державам-членам з питань захисту здоров'я населення, промисловість, культури, туризму, проблем молоді й спорту.

Розглянуті вище положення надають повне уявлення про зміст одного з основних принципів європейського права – принципу пропорційності та

субсидіарності. У жодному з нині діючих установчих договорів компетенція Союзу чітко не закріплювалася. Не було окреслено й конкуруючу компетенцію ЄС та держав-членів. Тлумачення принципу донині містилося не в акті вищої юридичної сили – установчому договорі, а лише у факультативному додатку до Амстердамської угоди. Закріплення відповідних положень на найвищому правовому рівні, безсумнівно, сприятиме однаковому застосуванню норм європейського права.

Уперше за весь час існування положень в Договорі в рамках ЄС обумовлюється можливість і процедура виходу зі складу Союзу. Незважаючи на те що протягом усієї історії ЄС, якщо не вважати вихід Гренландської автономії в складі Данії з ЄС після референдуму, спроб сецесії не було, нова ст. 35 Договору про ЄС передбачає умови й процедуру виходу із Союзу: відповідно до законодавства країни із повідомленням Європейської Ради і за рішенням Ради ЄС, прийнятим кваліфікованою більшістю. Як відомо, право міжнародних організацій передбачає необхідність закріплення не процедури лише набуття, але й припинення членства в міжнародних організаціях. Тому визначення критеріїв та процедури виходу з числа членів Союзу у Лісабонському договорі повністю відповідає доктрині сучасного міжнародного публічного права.

На підставі проведеного аналізу можна констатувати, що Лісабонський договір є результатом кодифікації «первинного» права Європейського Союзу та докорінно змінює систему управління ЄС. У випадку набуття ним чинності буде суттєво полегшений процес правозастосування, язык європейського права стане більш доступним не лише для держав-членів, але й для громадян Європейського Союзу. Разом із цим неможна не враховувати той факт, що положення договору надають Європейському Союзу ще більших ознак федеративної держави. Тому, як і у випадку із Конституцією ЄС, його ратифікація може не відбутися. На даний момент угода затверджена 23 країнами, але Ірландська республіка відмовилася від ратифікації (договір відхилений на референдумі 12 червня 2008 року), певні проблеми можуть виникнути й в Чехії, яка ще не розпочала процедуру затвердження договору.

Бібліографічні посилання

1. Case 26/62 Van Gend en Loo, [1963] ECR 1.
2. Official Journal of the European Union C 306, 17.12.2007.

3. *Смирнов В.* Мини-Конституция для макси-Европы. // *Вся Европа/ Смирнов В* - № 11 (16). - 2007. – С.17-19.
4. *Європейський Союз: Консолідовані договори / Пер. Ю. Петруся.* За наук. ред. *В. Муравйова.* - Київ: Вид-вот «Port-Royal», 1999. – 206 с.

УДК 347.77+347.78

Г. Ю.Бобнєва

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ПРОДУКЦІЮ ПАРФУМЕРНОГО ВИРОБНИЦТВА ТА КУЛІНАРНІ РЕЦЕПТИ

Автор висвітлює проблему визнання парфумерної продукції та кулінарних рецептів об'єктами права інтелектуальної власності, визначає можливі шляхи захисту прав на ці об'єкти, розглядає це питання в ракурсі авторського права, права промислової власності та права на засоби індивідуалізації учасників цивільного обігу, товарів та послуг. Ключові слова: інтелектуальна власність, кулінарні рецепти, парфумерна продукція, авторське право, товарні знаки, патентування.

Автор освещает проблему признания парфюмерной продукции и кулинарных рецептов объектами права интеллектуальной собственности, определяет возможные пути защиты прав на эти объекты, рассматривает этот вопрос в ракурсе авторского права, права промышленной собственности и права на средства индивидуализации участников гражданского оборота, товаров и услуг. Ключевые слова: интеллектуальная собственность, кулинарные рецепты, парфюмерная продукция, авторское право, товарные знаки, патентование.

The author examines the problem of confession of perfume products and culinary recipes the objects of right of intellectual property, determines the possible ways of defence of rights to these objects, examines this question in foreshortening of copyright, rights of industrial property and rights to facilities of individualization of participants of civil circulation, goods and services. Keywords: intellectual property, culinary recipes, perfume products, copyright, trademarks, patenting.

За останнє десятиліття використання парфумерно-косметичних товарів у всьому світі, а також у нашій країні постійно зростає. На сьогодні на українському ринку з'явилась величезна кількість нових товарів як вітчизняного, так і закордонного походження. Збільшився попит на якісну парфумерно-косметичну продукцію, а одночасно збільшилася і кількість фальсифікацій та порушень прав у цій галузі. Розповсюдженню товарів з порушенням прав інтелектуальної власності сприяють як величезний попит, так і зниження життєвого рівня, відсутність або недосконалість законодавчих актів, низька законопослушність виробників та продавців, слабкий захист інтересів на державному рівні.